

УДК 725.826(477.83)(091)

канд. арх., доцент Моркляник О.І.,

o.morklyanyk@gmail.com, код ORCID: 0000-0001-9096-8098,

Лицар В.В., vikabat96@gmail.com, код ORCID: 0000-0002-1149-2202,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ЛЬВІВСЬКОГО ІПОДРОМУ

Здійснено огляд історичного розвитку львівського іподрому. Розглянуто архітектуру споруд, що передували виникненню сучасних іподромів. Встановлено етапи формування архітектури іподрому. Стаття висвітлює історію становлення львівського іподрому, як одного з найдавніших кінноспортивних комплексів України, призначеного для випробувань коней верхових і рисистих порід. Констатовані періоди функціонування іподрому та викладені основні події, які відіграли важливу роль для підприємства.

Ключові слова: споруди іподрому, історія формування іподромів, львівський іподром.

Постановка проблеми. У минулому, коли полювання та землеробство були головними формами людської діяльності, спорту у звичайному розумінні цього слова не існувало. У подальшому заняття спортом стали необхідністю у підготовці воїнів, за допомогою яких люди розвивали свою силу та спритність. Одночасно з цим виникали сучасні види спорту – біг, фехтування, бокс, метання спису, боротьба, кінний спорт тощо.

Під час свого розвитку люди все більше пізнавали цінність та необхідність фізичних вправ для зміцнення свого здоров'я, сили та фізичних навичок. На даному етапі фізична культура і спорт є невід'ємною частиною сучасного способу життя. Фізкультурно спортивні послуги використовуються суспільством для різнобічного фізичного й духовного розвитку, зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, формування здорового способу життя, продовження творчого довголіття, розумної й цікавої організації відпочинку. Сьогодні іподроми є затребуваними спортивними спорудами котрі забезпечують проведення спортивних кінних змагань та можливість навчання верхової їзди на дозвіллі.

На певному етапі суспільство виробило у собі поцінування активного дозвілля, досконалої форми фізичного розвитку людини. Ці світоглядні цінності сформували явище масових, спортивно-видовищних заходів та відповідних типів архітектурних об'єктів, в тому числі іподромів. І доки в суспільному світогляді зберігатимуться зазначені цінності, існуватиме запит на розвиток кінного спорту та будівництва іподромів. Для кращого розуміння

проектування іподромів, необхідно дослідити еволюцію формування споруд даного типу.

У сучасного суспільства формується світоглядний запит на проведення спортивно-тренувальних та розважальних заходів. Тобто існує категорія людей, які займаються іподромним спортом професійно, і категорія людей, які відвідують іподром для розваг, відпочинку та занять верховою їздою. Такий різний соціальний запит обумовлює типологію, об'ємно-планувальні схеми, планувальні вирішення та різноманітні композиційні структури будівель сучасних іподромів [1, С. 384.].

У статті проаналізовано закордонні та українські публікації, вивчено матеріали з інтернет ресурсів щодо історії формування іподромів: Горіна А.О. [1], Дика Т.С. [2], Неділько А.О. [4], Соломатіна А.В. [5], Mark Cartwright [6] та ін.

Мета статті: дослідження історії формування іподромів на прикладі іподрому у м.Львові.

Виклад основного матеріалу. Історичний фактор формування архітектури іподрому — це містобудівні, планувальні, художньо-композиційні традиції та досвід будівництва іподромів з античності до сьогодення.

Соціально-економічний фактор у становленні архітектури іподрому — це соціальний запит на формування іподромів та економічні можливості для його будівництва. Стан економічної ситуації в країні, рівень доходів населення, державна соціальна політика та підтримка розвитку кінного спорту з боку держави є надзвичайно важливими для розбудови кінноспортивних споруд.

Формування іподромів бере свій початок з XVIII ст. Історично склалося так, що форма плану грецького іподрому, у вигляді еліпса, лягла в основу таких споруд. На етапі становлення сучасного іподрому були сформовані основні функціональні зони іподромного поля, трибун, вхідна та господарська зона зі стайнями. Під будівництво іподрому відводилася велика територія з рівним рельєфом, яка не перетиналася річками та шляхами сполучення. Зазвичай іподроми будували у великих містах. Відбулась зміна і в розташуванні трибун та самій архітектурі іподрому. Влаштування скачок по пересіченій місцевості (стипль-чез)¹ спричинили подальший розвиток скакових іподромів з криволінійними доріжками для стипль-чезу, з використанням природних перешкод (колод, штучних цегляних стінок, канав та кущів). Пізніше з'явилися

¹ Вид кінних перегонів на дистанцію, в яких учасники змагання повинні долати різноманітні перешкоди. Найчастіше проводиться у Ірландії, Великій Британії, Канаді, США, Австралії та Франції. Назва походить від ранніх скачок, в яких орієнтиром напрямку руху був церковний купол.

еліптичні доріжки для скачок без перешкод по рівній місцевості та перегонів рисаків.

Історія розвитку іподрому бере початок в епоху архаїчної Греції (VII-VI ст.до н.е.) коли в Олімпії були проведені перші змагання на колісницях (680 р.до н.е.). Іподроми споруджувались біля найбільш шанованих святилищ та мали вагоме суспільне значення. На цьому етапі з'являються грецькі «гіподроми», що являли собою витягнуту в плані споруду в середині якої була влаштована арена у вигляді літери «U», по периметру розташовані трибуни, посередині арени розміщували «спіну» (невисокий видовжений насип) та високі стовпи – «мети», які вказували на повороти. Важливо, що в античний період був сформований також інший варіант розпланування іподрому – це був іподром з амфітеатром, який розміщувався на поперечній осі бігової арени.

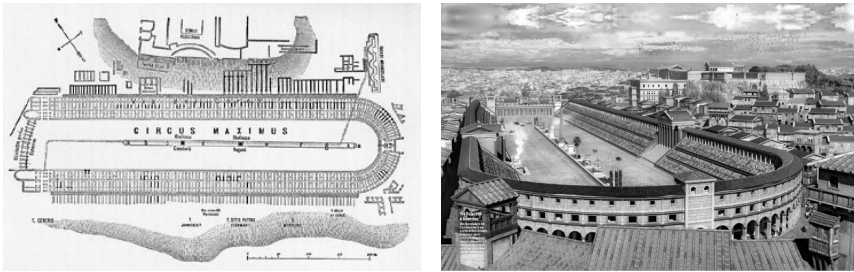

Рис.1. Іподром Циркус Максимус.

Античний Рим, перейнявши грецький досвід будівництва гіподромів, почав будувати «цирки» (лат.circus – коло, фігура без кутів). Їх призначенням було не тільки проведення перегонів колісниць, а й влаштування гладіаторських боїв. Римський «цирк» мав видовжену форму плану за зразком гіподромів та закруглення в плані тільки з однієї сторони, а з іншої, на прямій стороні розташовувались стартові «карцери» для колісниць. На території самого лише міста Рим було чотири «цирки»: Циркус Максимус (рис.1), цирк Максенція (цирк Каракалли), цирк Фламінія на Марсовому полі та цирк Нерона (цирк Калігули) [4].

За римською традицією будівництво іподромів продовжувала і Візантійська імперія. В середньовічній Європі, на зміну перегонам колісниць, їх змінили лицарські турніри. Спочатку турнірною ареною слугував круглий, а пізніше прямокутний видовжений майдан – «ристалище»² з невеликими трибунами, що розташовувався на території великого міста при королівському

² Ристалище — майданчик для гімнастичних, кінних та інших змагань, лицарських турнірів, а також самі змагання.

палаці або за його межами. Зміна в формах воєнних дій та розвиток військової кінноти призвели до потреби відповідної підготовки та вишколу військових вершників. Так виникли кінні манежі при кавалерійських школах.

В третьому періоді формування архітектури іподрому було покладено початок створення сучасного іподрому. Вимоги і потреби армії XIX століття вивели кінноту з манежу на польові тренування – скачки. Вимоги до проведення змагань сформували запит до створення споруди яка б могла проводити випробування коней на швидкість та витривалість. Російська імперія брала приклад з Європейської архітектури, яка в основу формування іподрому поклала досвід античної Греції та Риму.

В 1826 році в місті Лебедянськ було сформовано «Лебедянське товариство любителів кінного бігу», яке поклало початок формування іподромів на території Російської імперії, до складу якої входила Україна. В середині XIX на початку XX століття в Україні було збудовано шість іподромів: в Харкові, Києві, Одесі та Львові.

В історії формування іподрому можна виділити такі основні періоди:

- Перший період (античність) становлення функціонального сценарію кінних перегонів, формування плану іподрому та конструкції трибун.
- Другий період (XV-XVIIIст.) згасання попиту на іподром, як велику розважальну споруду. На зміну іподрому приходять лицарські турнірні майдани та манежі шкіл верхової їзди.
- Третій період (XVIII-X Хст.) відновлення іподрому, як спортивно-видовищної споруди, створення сучасного іподрому та його формування, як спортивно-розважального комплексу для кінного спорту.

Кінний спорт – це технічно складний вид спорту, досягнення результатів в якому відбувається завдяки гармонійній роботі вершника та коня.[4]

Римські кінні треки стали прототипом сучасних автодромів, іподромів, гоночних трас і треків. Характерним є те, що ці спортивні споруди, різні за масштабами та напрямком, які також еволюціонували від простих відкритих майданчиків до сучасних навчально-тренувальних баз з розвиненою інфраструктурою.

Навчально-тренувальна база (НТБ) – це відокремлена територія, на якій розташовано спортивні й допоміжні споруди та будівлі, необхідні для проживання, тренування, відновлювання й відпочинку спортсменів, тренерів та обслуговувального персоналу [5].

Іподром – комплекс споруд для випробування рисистих і скакових коней та проведення кінно-спортивних змагань; установа, що проводить ці випробування чи змагання. Прототипом сучасних іподромів є давньогрецькі іподроми [8].

Країна, час виникнення	Тип споруди	Схема плану	Схема розрізу
I період Греція, Рим VII - Шест. до н. е.	Гіпнодром (Пінос)		Схема довгопрямокутного типу глибокого призначення.
	Гіпнодром з амфітеатром		Схема довгопрямокутного типу глибокого призначення.
II період Сирена IX - XVI ст.	Литарський турнірний майдан		Схема майдану типу турнірного призначення.
II період Сирена Росія XVI - XIX ст.	Кавалерійський манеж		Схема майдану типу маневрового призначення.
XX ст.	Кіноспортивний манеж		Схема майдану типу маневрового призначення.
Випоминаний сучасний іподром			
III пер. Англія, Франція, Росія XVIII - XIX ст.	Траси для стипль-чейзу		Траса для скаків з перепадом по вертикальній висоті.
	Іподром	Скаковий іподром Біговий іподром	

Рис.2. Історичні етапи формування іподромів (за А.О.Неділько)

Однією із перших споруд, по вулиці Стрийській, є Львівський іподром. З'ясовано, що ця традиційна для Львова споруда виникла поріняно недавно, і загалом є четвертим за рахунком іподромом Львова.

Перший іподром, що позначений на планах міста, розташовувався на так званих Блонях (.. Na Błoniach Janowskich..).

Рис.3. Карта міста Львова, 1844 р. Стрілкою вказано на перший іподром Львова.

Зараз це територія окреслена вулицями Левандівською та Естонською. На плані «Лемберг з його передмістям у 1844 році»(рис.3) ця територія підписана як «*Reppbahn*», що в перекладі з німецької означає «іподром». І.Крип'якевич в своїй праці «Історичні проходи по Львові»[3] розповідає, що за Янівською рогачкою на Янівських Болонях від 1843 р. до 1890-х рр. відбувалися кінні перегони. З 90-х рр. XIX ст. з 1914 року ця територія пустувала; в 1914 році спорудили військовий аеродром [7].

Перегони коней у місті започатковано з ініціативи Товариства для популяризації розведення коней та проведення перегонів (*Towarzystwo chowu koni w Galicyi*), яке було створене у 1843 році під головуванням князя Владислава Сангушка з 68 акціонерами. Тоді ж прийнято статут товариства, споруджено арену для змагань та запрошено тренера Роберта Ротвелла (*Robert Rothwell*) з метою організації перегонів.

Перервані революційними подіями 1848-го року, перегони поновилися 1857 року і тривали до Першої світової війни.

У 1886-1889 р. за кошти міста влаштовано другий іподром за Стрийською рогачкою у Львові (вздовж вул. Стрийської від сучасної споруди Податкової адміністрації до залізничної колії, вулиця Козельницького). На фоні зображення видно об'єкти виставки – водну вежу і будівлю Панорами Рацлавської.(рис.4)

Рис.4. Перегони на львівському іподромі, 1887 р.

Популярність цього виду спорту підтверджує факт, що свою першу олімпійську нагороду львів'яни здобули з допомогою коня. На олімпійських іграх 1924 року у Парижі Адам Крулікевич на "Пікадорі" "вистрибав" бронзову медаль. Тому було вирішено збудувати новий іподром. 1926 року обрали

територію площею 45 гектарів, по вулиці Хуторівка, де тепер розміщені не діючі корпуси автобусного заводу.

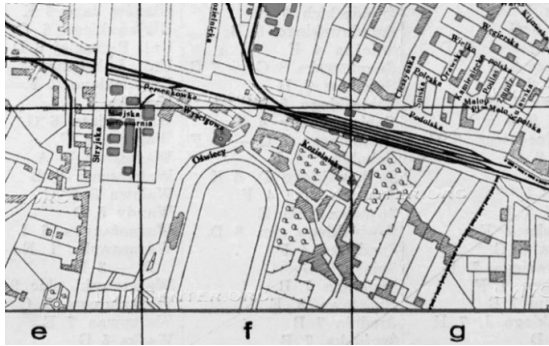

Рис.5. План другого львівського іподрому, 1888 р.

З 1919-1939 рр. Львів перебуваючи в складі Польщі, посідав друге місце після Варшави в організації перегонів[9].

Рис.6. Другий львівський іподром на карті міста Львова, 1922 р.

Місце для кінних перегонів мало територію, відмежовану бар'єрами. Для глядачів було споруджено спеціальні ложі-трибуни. Але проіснував даний іподром зовсім недовго. В останнє він позначений на плані міста 1922 року.(рис.6) але кінні перегони тут припинились раніше. Ще в 1921 році ця

територія була передана Львівському спортивному товариству «Чорні», які в 1923 році спорудили на цьому місці комплекс спортивних споруд.

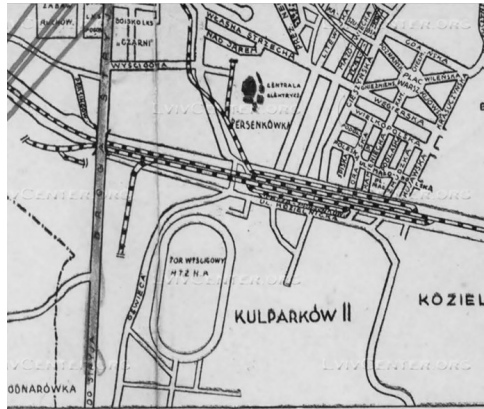

Рис.7. Третій львівський іподром на Персенківці на плані міста Львова, 1936 р.

Без іподрому Львів залишався зовсім недовго, оскільки вже в 1928 році відбулося відкриття нового місця для кінних забігів. Новий іподром, уже третій по рахунку, розмістився неподалік від свого попередника – на тій же вулиці Стрийській, в межах сучасних вулиці Персенківки та Хуторівки.

Рис.8. Глядацька трибуна третього львівського іподрому, що розміщувався на Персенківці, фото 1950 р.

Новий іподром не поступався своєму попереднику в розмірах. Бігова доріжка завдовжки 1600 метрів мала 24 метри у ширину, а фінішна пряма – 350 м. Усередині доріжки влаштували кросову дистанцію з п'ятьма постійними перешкодами. Збудували трибуни і конюшні на сто коней. Чарівності об'єктів

додавав ліс, який з трьох боків оточував іподром. Після Другої світової війни, уже в радянський час, було проведено часткову реорганізацію іподрому. Було облаштовано зелену трав'яну доріжку довжиною 1620 м, шириною 18 м; була також піщана доріжка, її довжина складала 1780 м, ширина – 4 м. В перегонах брали участь 280 коней, що утримувалися в 16 конюшнях. На іподромі працював ресторан та тоталізатор.

Рис.9. Кінні перегони на третьому львівському іподромі, фото 1950 р.

Проте, і цьому іподрому не вдалося проіснувати більше 40 років. Свою роботу він припинив в 1968 році, оскільки ще в 1964-му Рада міністрів УРСР прийняла рішення про передачу земельної ділянки, зайнятої іподромом, Львівському автобусному заводу.

Останній на сьогодні, четвертий Львівський іподром, що знаходиться на звичному для нас місці, в кінці вулиці Стрийської, було відкрито 1977 року. Уже на той час в ньому розміщувались конюшні на 400 місць, скакові та тренувальні доріжки, ветеринарні об'єкти, інші необхідні приміщення та комунікації. Згодом тут постав гуртожиток на 232 місця та паркінг. В 1990-х рр. іподром почав занепадати, проте нове життя йому надав візит в 2001 році Папи Римського Івана Павла II, який провів тут літургію за участі найбільшої кількості людей в історії України – півтора мільйона.

Площа іподрому – 88,5 га. На його території розміщені стайні на 200 кінських голів і чотири скакові доріжки. Три основні доріжки (скакова трав'яна доріжка довжиною 1800 м, шириною 30 м; піщана довжиною 1600 м, шириною 20 м; піщано-гравійна довжиною 1500 м, шириною 15 м) дозволяють випробовувати рисаків і коней для верхової їзди. Окрім того, є ще окрема робоча ґрунтова доріжка, яку використовують для тренінгу.

Для відвідувачів іподрому облаштовано трибуну на 300 місць (із них 260 сидячих), кафе, бар, місце для паркування автомобілів. Для забезпечення своїх

потреб іподром має у вжитку кормове господарство в с. Черепин Пустомитівського р-ну Львів. обл. загальною площею 415,2 га.

Висновки. Дослідивши історію становлення іподрому можна зробити висновок, що сучасний іподром – це історично сформована та вдосконалена споруда для проведення кінних змагань та тренувань. В результаті свого формування четвертий львівський іподром на сьогодні складається з іподромного поля, господарських та технічних споруд. Уздовж бігового кола розташовані трибуни.

Іподром, який сформувався в античну епоху поступово з простого поля з трибунами трансформувався в багатофункціональний видовищно-спортивний комплекс для випробувань коней, проведення дозвілля та організації масштабних подій. Сучасний розвиток економіки та соціальних умов диктує новий тип споруд з метою економії ресурсів. Сьогодення вимагає концентрувати різноманітні функції в одному місці.

Для підвищення рентабельності та раціонального використання території міста та іподрому, потрібно створювати комплекси, з можливістю експлуатації території іподрому у вільний від змагань час.

Список використаних джерел

1. Горіна А.О. Екологічні аспекти проектування іподромного комплексу в структурі великого міста / А.О. Горіна // Архітектурний вісник КНУБА, - 2013. - Вип. 1. - С. 213-216
2. Дика Т.С. Формування багатофункціональних комплексів в системі міст України / Т.С. Дика // Вісник ХДАДМ. "Мистецтвознавство.Архитектура. " -2009. - № 3. - С. 46-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2009_3_5
3. Історико-краєзнавча праця. Крип'якевич І.П. "Історичні проходи по Львові" - Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011250>
4. Неділько А.О. Періоди формування архітектури іподромів/ А.О.Неділько // Архітектурний вісник КНУБА. - 2011. - Вип. 26. - С. 327-333
5. Соломатіна А.В. Еволюція типів спортивних будівель та споруд, передумови виникнення та розвитку навчально-тренувальних баз / А.В. Соломатіна // Вісник НУ ЛП. "Архітектура". - 2011. - № 716. - С. 264-268.
6. <https://www.ancient.eu/article/1158/the-hippodrome-of-constantinople/>
7. http://www.lvivcenter.org/uk/umd/posts/post/?ci_themeid=53
8. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BC>
9. <https://zommersteinhof.dreamwidth.org>

канд. арх., доцент Моклянык О.И., Лыцар В.В.,
Национальный университет «Львовская политехника»

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ АРХИТЕКТУРЫ ЛЬВОВСКОГО ИППОДРОМА

Осуществлен обзор исторического развития львовского ипподрома. Рассмотрено архитектуру сооружений, предшествовавших возникновению современных ипподромов. Установлено этапы формирования архитектуры ипподрома. Статья освещает историю становления львовского ипподрома, как одного из древнейших конноспортивных комплексов Украины, предназначенного для испытаний лошадей верховых и рысистых пород. Констатированы периоды функционирования ипподрома и изложены основные события, сыгравшие важную роль для предприятия.

Ключевые слова: сооружения ипподрома, история формирования ипподромов, львовский ипподром.

cand.arch.docent Morklyanyk O.I., Lytsar V.V.
Lviv Polytechnic National University

STAGES OF FORMATION OF ARCHITECTURE OF LVIV DIY

In the article an overview of the historical development of the Lviv hippodrome was carried out. The architecture of buildings, which preceded the occurrence of additional hippodromes, was considered. Stages of formation of the architecture of the hippodrome are established. The article highlights the history of the formation of the Lviv Hippodrome, as one of the oldest horse-drawn-out complexes in Ukraine, designed to test horse riding and race breeds. Established periods of operation of the hippodrome and outlined the main events that played an important role for the enterprise.

Key words: hippodrome buildings, history of the formation of racetracks, Lviv racetrack.